

Edina Bećirević

PORTRET HENRYJA KISSINGERA

Rezime

Ovaj esej nudi portret Henryja Kissingera, bivšeg američkog savjetnika za nacionalnu sigurnost i državnog sekretara. Kroz dvostruki portret, Kissingera-akademika i Kissingera-političara, analizirane su osnovne ideje između Kissingerove teorije diplomacije i njegove praktične politike. Autor također analizira razloge Kissingerove svjetske popularnosti koja ima dva lica. Naime, dok neki visoko cijene njegove međunarodne teorije i tvrde da je on jedan od najvažnijih intelektualaca 20. stoljeća, po drugima Kissinger ne zaslužuje više od titule ratnog zločinca. Ovaj portret zaokružuje se pitanjem: “Kolika je mogućnost da Kissinger zaista bude optužen za ratne zločine?”

U američkoj akademiji još uvijek je aktuelno lobiranje za odabir 100 najvažnijih intelektualaca 20. stoljeća. Trenutačno, ubjedljivo vodi Henry Kissinger, savjetnik brojnih američkih predsjednika i bivši državni sekretar. Kontraverzama u ovoj diskusiji

značajno doprinosi knjiga Christophera Hitchensa “The trial of Henry Kissinger”¹, u kojoj se Kissingera optužuje za individualnu odgovornost za zločine protiv čovječnosti i ratne zločine koje je američka vojska počinila u Vijetnamu, te mnogobrojne konspiracije američke vlade i tajnih službi sa svjetskim diktatorima u Latinskoj Americi te Pakistanu, Indoneziji (Istočnom Timoru), Grčkoj... koje su kao po ustaljenom uzorku u ovim i mnogim drugim zemljama svijeta za vrijeme hladnog rata, a pod opravdanjem borbe protiv komunizma, obarale demokratski izabrane vlade i na tron postavljale uglavnom vojne diktature. Te američke tzv. “covert actions” (tajne akcije) rezultirale su masovnim ubistvima, torturama pripadnika opozicionih partija i radikalnim kršenjem ljudskih prava.

Lista zločina je duga, ali to ne umanjuje fascinaciju ne samo Amerike, nego i svijeta, Henryjem Kissingerom, kontraverznom političarem-akademikom, koji je djelimično iz sjene, a češće otvoreno, kao savjetnik za nacionalnu sigurnost, koordinirao vojsku i obavještajne službe u američkoj spoljnopolitičkoj krusadi tokom sedamdesetih godina.

Imajući u vidu neslavni američki spoljnopolitički rekord iz tog perioda i tragediju nemjerljivih razmjera izazvanu Vijetnamskim ratom, koja je ostavila duboke traume na američko društvo u cijelosti te i to da je javnosti poznato da je u američkom političkom establishmentu Kissinger igrao ključnu ulogu u rasplamsavanju tog rata, nevjerovatno je da je američka, ali i svjetska javnost još uvijek na neobičan način zaslijepljena karizmom čovjeka za kojeg će većina uglednih aktivista za ljudska prava ustvrditi da zaslužuje tek titulu ratnog zločinca. No, usprkos tome, Kissinger će, u skladu sa nelogičnošću da je dobitnik Nobelove nagrade za mir, po svemu sudeći ponijeti i lentu najvažnijeg američkog intelektualca dvadesetog stoljeća.

¹ Christopher Hitchens (2001) *The Trial of Henry Kissinger*, London: Verso. (Suđenje Henryju Kissingeru)

Pitanje koje se neumitno nameće jeste: “Gdje su korijeni fascinacije svijeta Henryjem Kissingerom?” Da bi se donekle odgovorilo na to pitanje, nužno je usporediti njegovo teorijsko razumijevanje međunarodnih odnosa sa real politikom, koju je provodio. Kult личности američkih predsjednika, koji Kissinger favorizira, a što je najočiglednije u njegovom kapitalnom djelu “Diplomacija” (1994.), svakako je jedan od ključnih faktora koji će pomoći u razumijevanju i same njegove личности, ali i doprinijeti da se shvati popularnost Kissingera u američkoj i svjetskoj javnosti. Da bih pokazala kako je Kissinger ostao dosljedan sebi i na zalasku karijere osvrnuću se i na njegovu posljednju knjigu “Does America Need a Foreign Policy?”² koja je, što se po naslovu da zaključiti, Kissingerov pogled u budućnost i svakako najjasnije do sada upućuje na zajedničku nit između teorije međunarodnih odnosa i prakse prošlosti političara-akademika Henryja Kissingera.

Kissinger u/o studijama međunarodnih odnosa

Kissingerova praksa i teorija izučava se na mnogim zapadnim univerzitetima i ovaj trend intenziviran je posebno nakon objavljivanja njegovog kapitalnog djela “Diplomacija” 1994. godine. Osnovni ciljevi ovih kurseva su da se istraže zamršene povezanosti između *Povijesti, Teorije i Politike*. Akcentat se obično stavlja na mogućnosti uspostavljanja balansa između spomenuta tri procesa, što je prvi korak ka razumijevanju funkcioniranja međunarodnih odnosa. No, čak i kad se ima u vidu da akademska predavanja nemaju za cilj davanje konačnih odgovora, već da samo ukazuju na mogućnosti rješavanja problema, nije li neobično da se “slučaj Henryja Kissingera”, čovjeka kojeg ugledni aktivisti za ljudska prava optužuju za zločine protiv čovječnosti, koristi za eksplikaciju ovih velikih pitanja? Ovaj apsurd

² Henry Kissinger (2001) *Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for the 21st Century* Simon & Shuster. (Da li Americi treba spoljna politika? U susret diplomaciji 21. stoljeća).

posebno je naglašen zbog toga što zapadni akademici Kissingerovu karijeru uglavnom tretiraju kao uspješnu.

Onima koji se odluče da pokušaju razumjeti Kissingerovu "genijalnost", zapadni akademici, dakle, prvo preporučuju njegovo već kultno štivo, "Diplomaciju". Kako svijet funkcionira i koji su faktori presudni u kreiranju međunarodnih odnosa pitanje je koje nije problematično samo za Kissingera, ali dok se ozbiljni teoretičari međunarodnih odnosa muče određivanjem relevantnih varijabli da proniknu u proces međunarodnog *decision making* (procesa odlučivanja), Kissinger je odredio tek jednu konstantu –vilsonijski idealizam, na koji se u svih sedam stotina i trideset stranica njegove interpretacije diplomatske povijesti obrušava Richelieuovim *raison d'état* (doktrinom državnog razloga)³, koncept koji za dobrobit države opravdava upotrebu svih raspoloživih sredstava.

Vilsonijski idealizam koji u osnovi znači stavljanje međunarodnih normi ispred vojne sile je, nema sumnje, po Kissingeru, bio najveći grijeh u historiji američke diplomacije. Kissinger sa neskrivenim sarkazmom primjećuje da je Wilson praktično predlagao da se mir zasnuje na principima koji bi bezbjednost pretvorili u sudski proces.

Američki predsjednik Woodrow Wilson je i prije i tokom prvog svjetskog rata jasno stavlja do znanja da će se oduprijeti svim pokušajima da se poslijeratni poredak uspostavi na tradicionalnim principima međunarodne politike. Razlog tome je to što je Wilson uzroke za izbijanje rata vidio ne samo u zlobi njemačkih državnika već i u evropskom sistemu zasnovanom na ravnoteži snaga. Wilson je i otvoreno 22. januara 1917. napao predratni međunarodni poredak kao sistem "organiziranog suparništva."⁴ Međutim, Kissinger ne dijeli to mišljenje. On smatra da katastrofu kakvu je predstavljao Prvi svjetski rat nije toliko izazvala ravnoteža snaga, koliko to što je se Evropa odrekla. Koliko Kissinger vilsonijski idealizam i zapostavljanje teorije

³ Henri Kissinger (1999) *Diplomatija*, Beograd: VERZALpress.

⁴ Ibid. str 33.

o ravnoteži snaga smatra pogubnim po američku politiku vidi se i u njegovom razumijevanju suštine uzroka Vijetnamskog rata.

Ono što je zaista šokantno u Kissingerovoj povijesti diplomacije jeste zavidan nivo apstrahiranja vještine vođenja državnčkih poslova - do gotovo totalnog ignoriranja onih koji su osjetili efekte raznih bitnih historijskih odluka koje Kissingeru služe za *case study*. Od Richelieua preko Hitlera do Nixona, Hruščova, Regana..., Kissinger gotovo ni riječ nije posvetio posljedicama koje su različiti načini vladanja i vođenja međunarodne politike imali na kvalitet (i gubitke) života običnih smrtnika širom svijeta. Državni razlog, balans snaga i geostrateški ciljevi svrha su za sebe, a ljudski faktor s vremena na vrijeme u njegovoj analizi iskrsava upakovan frazeologijom poput kolateralne štete.

Vijetnam je Kissingerova bolna tačka, ali njegova analiza američke agresije na Vijetnam je poput prisjećanja na virtuelnu diplomaciju koja se odvijala natjecanjem kvaliteta videoprezentacija različitih timova. Stupanje nove generacije na scenu koja se pojavila sedamdesetih godina i koja je smatrala da Amerika mora najprije da radi na vlastitom moralnom usavršavanju da bi mogla da preuzme globalnu misiju, Kissinger je ocijenio preprekom za globalne američke ciljeve. Problem Vijetnama Kissinger očigledno i danas gleda kroz prizmu pobjednika i poraženih. Iako je dobio Nobelovu nagradu za mir za okončanje rata u Vijetnamu, on ne krije svoj prezir za aktiviste mirovnog pokreta, pod čijim pritiskom je i završen Vijetnamski rat.

U nekoliko navrata u "Diplomaciji" Kissinger spominje da su američki predsjednici u donošenju odluka bili limitirani političkim okruženjem i geostrateškom situacijom. No, po profilima američkih predsjednika koje prezentira, Kissinger očigledno pridaje veliku važnost kultu ličnosti u donošenju spoljnopolitičkih odluka. Suština razumijevanja Kissingerovih interpretacija karakternih osobina američkih predsjednika svakako je jedan od važnijih elemenata osvjetljavanja njegove kontraverzne ličnosti, jer se u dijelovima ovih profila nazire

i konstruirani medijski *image* i samog Kissingera, pomoću kojeg svih ovih godina i održava toliku popularnost.

O američkim predsjednicima

Kada se detaljnije usporede Kissingerove impresije o američkim predsjednicima, nameće se zaključak da je selektivno rukovođenje historijskim analogijama u Kissingerovoj real politici igralo presudan utjecaj. Štaviše, ako odemo korak dalje, sasvim suvislo zvuči i pitanje: “Da li je Kissinger svoj *image* i političku ličnost samokreirao na osnovu onoga što je smatrao fascinantnim karakteristikama najznačajnijih američkih predsjednika?”

“Svi veliki lideri koračaju sami”⁵, kaže Kissinger objašnjavajući kako je, natjeran njemačkim narušavanjem evropske ravnoteže snaga, Franklin Delano Roosevelt odlučio da prekine sa izolacionističkom američkom doktrinom i uvede Ameriku u Drugi svjetski rat. Izuzetnost velikih lidera, po Kissingeru, je u njihovoj sposobnosti da shvate izazove koje savremenici još ne primjećuju. O tome koji su faktori neophodni da bi državnik bio dobar, govori sljedeći paragraf u kojem se Kissinger bez sumnje divi Rooseveltovom načinu vođenja državnih poslova: “Energičan lider koji je koristio svoj šarm da bi očuvao distancu, bio je istovremeno i politički manipulator i vizionar. Državne poslove češće je obavljao na osnovu instinkta, nego analiza, i izazivao je veoma oprečne emocije.”⁶

Ako Kissingerove zabilješke o američkom predsjedniku Rooseveltu poredimo sa samoportretom koji je 1972. skicirao na insistiranje poznate talijanske novinarku Oriane Fallaci, čini se da je Kissinger refleksiju sebe nazirao u iskrivljenom ogledalu u kojem se prelamao i Rooseveltov lik. Oriana Fallaci pitala ga je da objasni nevjerovatnu popularnost koja ga prati te činjenicu da je popularniji i od predsjed-

⁵ Ibid. str 304.

⁶ Ibid. str. 305.

nika Nixona. Kissinger je odgovorio: “Najvažnije je to što sam ja uvijek djelovao sam. To se Amerikancima neobično sviđa. Amerikanci vole kauboja koji predvodi karavanu, jašući sam na svom konju, kauboja koji sam samcat ulazi u grad, u selo, sam puca sa svojim konjem.”⁷ Kissinger je u decembru 1972. godine Oriani Fallaci priznao i da mu taj “čarobni romantični lik kauboja još pristaje” i zbog toga što je to uvijek bio element njegove tehnike, odnosno stila koji je praćen neovisnošću i vjerovanjem da mora činiti ono što čini.

Razlozi divljenja Henryja Kissingera, “usamljenog kauboja” (koji je tu karakternu osobinu očito “prepisao” od predsjednika Roosevelta, jer “svi veliki lideri koračaju sami”) sljedećem američkom predsjedniku Trumanu (sa kojim se sreo početkom 1961. godine kada je bio mladi naučnik na Harvardu) slične su prirode. Teme razgovora sa Trumanom bila su iskustva koja je Kissinger stekao kao mlađi konsultant u Kennedijevoj administraciji. Nakon što je Kissinger spomenuo kako birokratija, kao četvrta grana vlasti, ozbiljno ograničava predsjednikovu slobodu djelovanja, Truman mu je odgovorio: “Ako predsjednik zna šta želi, nijedan birokrata ne može da ga zaustavi. Predsjednik mora da zna kad treba da prestane slušati savjete.”⁸

Akademsku diskusiju Kissingera Truman je sa prezrenjem odbacio. No, Trumanov savjet o brutalnom zaobilazanju birokracije, ali i osnova demokratskih principa u procesu donošenja državničkih odluka, Kissinger je očito veoma dobro zapamtio. Dokumenti, nedavno objavljeni u Hitchinsonovoj knjizi “The Trial of Henry Kissinger” (2001.), daju bezbroj primjera koji ilustriraju kako je Kissinger zaobilazio ne samo birokraciju, već i sve postojeće pravne norme te kršio američki ustav dok je bio pomoćnik predsjednika Nixona i, kasnije, američki državni sekretar.

Za razliku od elitno obrazovanog Roosevelta, Truman je imao samo srednjoškolsko obrazovanje, ali Kissinger smatra da “inteligencija nije

⁷ Oriana Fallaci *Intervju s poviješću* (1979.) Zagreb: August Cesarec, str. 32.

⁸ Kissinger, *Diplomacija* str. 353.

potrebna da bi se postalo šef države. Snaga je vrlina koja se cijeni u šefova država. Hrabrost, lukavost i snaga.”⁹

Zanimljivo je da Kissinger nije bio najbolji prijatelj sa najinteligentnijim predsjednikom u povijesti SAD-a: “S jednakom neovisnošću odgovarao sam na pitanja Kennedyja, Johnsona, Nixona. Davao sam im iste savjete. Istina, s Kennedyjem je bilo teže. Poznato je da se s njim nisam odviše slagao.”¹⁰

Kissinger je Kennediju najviše zamjerao oklijevanje da uđe u rat na strani nedemokratskog saveznika Diema, lidera Južnog Vijetnama, te namjere da povuče trupe iz Vijetnama poslije izbora 1964. Moralnost u politici na kojoj je Kennedy insistirao, bila je dovoljna da u Kissingerovoj teoriji diplomacije dobije negativnu referencu: “Odbacivši nacionalni interes kao temelj spoljne politike Amerika je zalutala u bespuće neselektivnog moralisanja.”¹¹

No, poanta pregleda ovih nekoliko profila američkih predsjednika služi nam da pokušamo proniknuti u metod pomoću kojeg je Henry Kissinger uspio sam izgraditi *image* američkog predsjednika u sjeni. Kissingerova sjena je, što pokazuje i njegova popularnost i utjecaj na sadašnju Republikansku vladu, u američkim koridorima moći ostavila dublji trag od mnogih američkih predsjednika koje spominje. Poznata je šala koja je kružila po Washingtonu u vrijeme dok je on bio pomoćnik američkog predsjednika Nixona: “Zamislite što bi se dogodilo da umre Kissinger. Richard Nixon bi postao predsjednik Sjedinjenih Država.”¹²

Dakle, šta nam od do sada rečenog može pomoći da odgovorimo na pitanje u čemu leži Kissingerova popularnost? Čitanjem njegovih tekstova i načina na koji je analizirao američke predsjednike može se naslutiti kako je Kissinger, kao američki predsjednik u sjeni u vri-

⁹ Ibid. str. 17.

¹⁰ Ibid. str. 31.

¹¹ Diplomacija, str. 586.

¹² Fallaci, *Razgovor s povijješću*, str. 14.

jeme Nixonovog mandata, vješto prisvajao osobine bivših američkih predsjednika koje su odgovarale kreiranju njegovog vlastitog *imagea*. Građenju mita o vlastitoj ličnosti i sam je doprinio. Njegova biografija, kao i njegov diplomatski stil, predmet su brojnih istraživanja. Rođen je 1923. u Furhtu, u Njemačkoj. Otac mu je bio srednjoškolski nastavnik, a mati domaćica. Kao biografski podatak ističe se i to da je četrnaest članova njegove jevrejske porodice umrlo u koncentracionim logorima. Henry je sa ocem, majkom i bratom 1938. pobjegao u London, a zatim u New York. Kad mu je bilo petnaest godina njegov otac radio je u pošti kao činovnik, a majka vodila poslastičarnicu. Engleski je naučio tako brzo i tako dobro da su mu samo sposobnosti osigurale put do Harvarda, gdje je doktorirao u veoma kratkom roku sa tezom o Spengleru, Toynbeeu i Kantu. Zadržan je kao profesor univerziteta. Njegovi biografi navode da je želju za vlašću rasplamsao boravakom u njemačkom gradiću Krefeldu. Tamo je, kad mu je bila 21. godina, sa grupom izabраниh mladića poslan da uspostavi vlast, a ove ambicije je nastavio ostvarivati postavši savjetnikom Kennedyja, Johnsona, i kasnije pomoćnikom Nixona.¹³

Kissinger se uvijek trudio da održi *image* tajanstvenog akademika te da u američkoj popularnoj svijesti pothranjuje ideju da u njegovoj *primjeni vlasti* postoji nešto posebno i genijalno. "Istovremeno održavao je stil zavodnika upisujući u ljubavničku stranu svoje karijere brojne glumice, pjevačice, manekenke, novinarke... Po modi su bile njegove naočale kratkovidnog čovjeka, njegove jevrejske kovrče, njegova siva odijela sa plavom kravatom, njegovo hinjeno ponašanje naivčine koji je otkrio užitek."¹⁴

Dakle, do sada imamo tajanstvenog zavodnika i akademika. Ako tome dodamo i njegove "poduhvate" u Vijetnamu i koordiniranje tajnih akcija američke vojske i policije, popularnost Kissingera bi se zaista mogla objasniti njegovom banalnom frazom da "Ameri-

¹³ Fallaci, str. 14.

¹⁴ Ibid., str. 15.

kanci vole kauboja koji jaše sam.” Legitimitet primjene sirove moći američkog junaka vesterna daje harvardski background, simbol američke inteligencije, i, dakle, fascinaciji Kissingerom nigdje kraja. To naravno mnogo više govori o Amerikancima nego o samom Kissingeru. Naime, kako je i sam u više navrata priznao akademska teorija u visokoj međunarodnoj politici, posebno kad se radi o ekstremnom realisti koji vjeruje jedino u vojnu moć, jednostavno ne pije vode. Stoga se nastojanja zapadnih univerziteta koji Kissingerovu karijeru koriste kao *case study* da bi njegov “uspjeh” osvijetlili otkrivajući tajnu vezu između njegovog akademskog backgrounda i neke izuzetne političke praktične pameti, čine potpuno jalovim. Jer i Kissingerovo razumijevanje međunarodnih odnosa simplificirano je do krajnjih granica. O tome kako se međunarodni odnosi moraju zasnivati samo na primjeni sile, svjedoči svaki redak koji je zapisao i u svojoj posljednjoj knjizi.

Da li Americi treba spoljna politika?

Kada se spomene Henry Kissinger, uobičajen komentar je da je on jedan od rijetkih teoretičara međunarodnih odnosa koji je imao priliku da svoje ideje testira u areni međunarodne politike. Njegova nova knjiga: “Does America Need a Foreign Policy? *Toward a Diplomacy for the 21st Century*” (2001.) (“Da li je Americi potrebna spoljna politika? U susret diplomaciji 21. stoljeća”), kako to i naslov sugerira, svojevrsna je prognoza o budućnosti međunarodnih odnosa. Njegova predviđanja u vezi sa geopolitičkim rasporedom snaga, koja iznosi u ovoj knjizi, smatraju se jednom od najozbiljnijih preporuka za sadašnju republikansku vladu. Još u predizbornoj kampanji Kissinger se na nekoliko važnih skupova pojavljivao uz Georga Busha, a poznato je da i sada ima mjesto u (doduše neformalnom) timu bliskih Bushovih savjetnika. Prema dosadašnjim potezima američkog predsjednika, čini se da sadašnja američka administracija slijedi pravce koje je zacrtao Kissinger.

U svojoj posljednjoj knjizi Kissinger najavljuje da će se u vrlo skoroj budućnosti američka moć naći na veoma neugodnim testovima. Balans snaga, teorija i praksa, u koje Kissinger polaže veoma mnogo nada kad je u pitanju održavanje svjetske sigurnosti, u 21. stoljeću će, predviđa on, biti u ozbiljnoj krizi.¹⁵

Najveće strahove Kissinger veže za sve ozbiljnije procese ujedinjenja Evrope, i to je po njemu jedan od najrevolucionarnijih događaja našeg vremena. Godinama su SAD zagovarale ujedinjenje Evrope, koje je uzrokovano dubokim vjerovanjem da Evropa dijeli američke vrijednosti i interese. Međutim, Kissinger zaključuje da će, iako je nominalno demokratska, ujedinjena Evropa svoju spoljnu politiku voditi suprotno interesima Sjedinjenih Američkih Država.¹⁶

On dalje razvija ovaj argument navodeći faktore koji ukazuju da će na polju geostrateške šahovske table doći do sukoba interesa između Evrope i Amerike. U najblažoj varijanti, Kissinger tvrdi da Evropa neće slijepo slijediti svjetsku politiku SAD-a. Stvaranje evropskih odbrambenih snaga, zbog kojih se prekoatlantski evropski saveznik očito osjeća ugroženo, najviše upućuje da su se odnosi snaga u sjeveroatlantskom savezu počeli mijenjati. Pored neriješenih vojnih pitanja (u koje se može uključiti i evropsko suprotstavljanje izgradnji američkog nuklearnog proturaketnog štita) tu su i mnogi problemi u vezi sa trgovinom, zaštitom okoliša itd. Zbog ovih pitanja, Kissinger predviđa da će se američko-evropsko savezništvo raspasti poput bivšeg komunističkog bloka.¹⁷

Kissinger vidi opasnost i u Rusiji, ističući da je Vladimir Putin bivši KGB oficir koji veoma dobro razumije kako uskladiti nacionalni

¹⁵ Henry Kissinger *Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy of 21st Century*, Simon & Shuster.

¹⁶ Za detaljniju analizu budućih evropsko–američkih odnosa i reakciju na Kissingerove teze po ovom pitanju vidi: David Pryce-Johnes “The Uses of Power”, u *Commentary*, Sept 2001, Vol.1112 Issue 2, p70.

¹⁷Ibid., str 2.

interes i balans snaga. Američke intencije da uvede reforme u Rusiju, Kissinger smatra opasnom sentimentalnošću. On smatra da Vladimir Putin ima namjeru da reproducira hladnoratovske tenzije i brine da bi Rusija mogla biti privučena u savezništvo ili koaliciju sa Evropom u kojoj dominira Njemačka.

Kinesko-američkim odnosima Kissinger posvećuje posebnu pažnju. Postoje dva suprotstavljena pogleda u američkoj administraciji u vezi sa ovom temom. Prema stavovima bivše Clintonove administracije, sa Kinom je potrebno razvijati odnose strateškog partnerstva. Drugi, tome suprotstavljeni pristup je da se Kina tretira kao i Sovjetski savez za vrijeme hladnog rata.

Iako naizgled ne uzimajući strane, uz detaljan historijski pregled kinesko-američkih odnosa i akcentiranje na problemima sa Sjevernom Korejom i Tajvanom, Kissinger u savjetodavnom tonu zaključuje da je svakako u američkom nacionalnom interesu da spriječi napore bilo koje sile da dominira Azijom te da to u ekstremnom slučaju mora biti spremna uraditi i bez svojih saveznika¹⁸. Njegova implicitna preporuka je zahlađenje kinesko-američkih odnosa, a u krajnjoj mjeri i vojna akcija protiv Kine.

Na Balkanu su još dva neriješena pitanja: Bosna i Hercegovina i Kosovo. Kissinger predlaže dodatnu konferenciju koja bi ova dva goruća balkanska problema riješila u paketu. Trgovina teritorijem i dodatna (humana) preseljenja stanovništva su još od početka ratova na području bivše Jugoslavije bila inherentna svakoj Kissingerovoj analizi vezanoj za ovo područje. Ni u svojoj najnovijoj knjizi ovaj vodeći američki analitičar međunarodnih odnosa nije napravio značajniji pomak.

Poznato je da u vezi sa Bosnom i Hercegovinom Kissinger nikad nije otišao dalje od dobro poznate teorije “vjekovnih mržnji”. Od

¹⁸ Uz novije komentare, poglavlje o američkim interesima u Aziji iz knjige *Does America need a foreign policy* objavljeno je u *American Spectator*, Jul/Aug 2001, Vol. 34 Issue 6, str. 41.

početka agresije na BiH njegova firma za public relations “Kissinger and Associates” bila je aktivna i na lobiranju za podjelu Bosne i Hercegovine. Kako god je u početku rata lobirao za Miloševića i JNA, tako je i posljednju diplomatsku inicijativu bivšeg hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana, koja je za cilj imala podjelu Bosne i Hercegovine, aktivno popratio serijom tekstova i javnih nastupa u kojima je lobirao za “hrvatsku stvar”. “Kissinger and Associates” je firma koja ima dvije vrste djelatnosti: poslovno i političko lobiranje. Poslovni dio djelatnosti ove kompanije vrlo je otvoren, ali je zato onaj politički navodno tajanstven i u tu svrhu se koristi autoritet koji predsjedavajući Kissinger ima. Veze sa Srbijom datiraju još od projekta prodavanja auta “Yugo” u Americi, ali Miloševićeva vlada je bila zahvalna Kissingeru i što je lobirao protiv američke intervencije u Bosni i Hercegovini.

Ispred 600 Amerikanaca koji su morali da plate ulaznice od 30\$ do 35\$ da bi ga slušali, Kissinger je 5. maja 1993. na Konvenciji u Washingtonu rekao: ”Koja god etnička grupa bude vladala, druge će se osjećati ponižene. Moja zabrinutost proistječe iz toga što mislim da se ovaj rat ne može završiti političkim sredstvima. Sad ćete me možda pitati kako će se završiti? Ja to ne znam, ali nije dužnost Amerikanaca da riješi svaki problem u svijetu.”¹⁹

No bez obzira na to što su važni klijenti njegove firme hrvatske i srpske lobi grupe u Americi, Kissinger ima dodatni razlog da prati politički razvoj na području bivše Jugoslavije.

Kissinger i univerzalna jurisdikcija

Podizanje optužnice Haškog tribunala protiv Slobodana Miloševića i njegovo hapšenje te izručenje u Haag sigurno je ponovno potvrdilo

¹⁹ Vidi: Edina Bećirević “Zašto se Kissinger zalaže za podjelu Bosne i Hercegovine”, u: *Slobodna Bosna* 5.10.1997. Ovaj tekst sadrži više detalja o Kissingerovom lobiranju za srpsku i hrvatsku vladu tokom rata u BiH.

nesigurnost koju je Kissinger morao osjetiti kada je u Velikoj Britaniji 1998. uhapšen Augusto Pinochet, poznati čileanski diktator i njegov partner u organiziranju puča (1973. godine) protiv demokratski izabranog predsjednika Chilea Salvadora Allendea. Stav britanskih sudija koje su izdale naredbu za hapšenje bio je da diplomatski imunitet ne zavisi od posjedovanja diplomatskog pasoša. Naime, prema Konvenciji o diplomatskom imunitetu iz 1961. godine, osobe su zaštićene ako su akreditirane u stranoj zemlji ili u međunarodnoj organizaciji u punom kapacitetu. Prema ovoj Konvenciji, predsjednici država i ministri kabineta također su zaštićeni, ali ne i parlamentarni poslanici niti bivši predsjednici država. Iako je Pinochet zbog slabog zdravlja uspio izbjeći suđenje, slučajevi Miloševića, Pinocheta te Ariela Sharona, (protiv kojeg je u Belgiji podnesena tužba zbog masakra počinjenog u palestinskim izbjegličkim logorima Sabra i Shatila u Lebanonu 1982. godine²⁰), dali su sasvim dovoljno povoda Kissingeru da se osjeti lično ugroženim, te da pitanju univerzalne jurisdikcije posveti poglavlje i u svojoj posljednjoj knjizi.

Slučaj Pinocheta Kissinger naziva “opasnim presedanom” te upozorava kako bi izlaganje državnika istom kaznenom tretmanu koji se primjenjuje na obične smrtnike značilo da ulazimo u eru

²⁰ Ariel Sharon je 1982. godine, kada je lebanonska kršćanska milicija izvršila masakr u Sabri i Shatili, bio ministar odbrane Izraela. Falange kršćanske milicije su, po Sharonovom naređenju ušle u ova dva palestinska izbjeglička kampa i ubile na stotine palestinskih izbjeglica. Masakr je trajao 30 sati. Tužbu protiv Sharona u Belgiji su podnijele 23 osobe koje su preživjele masakr, a podnošenje tužbe omogućili su belgijski zakoni iz 1993. i 1999. godine, koji su u nacionalnom zakonodavstvu usvojili principe univerzalne jurisdikcije iz Ženevskih konvencija 1949. godine. Prema ovim zakonima, dozvoljava se sudske gonjenje stranaca koji su počinili određena krivična djela u inostranstvu, uključujući genocid, ratne zločine i zločine protiv čovječnosti. Istraga protiv Sharona odgođena je do daljnjeg zbog nesuglasica po pitanju da li aktivni šefovi država ipak uživaju imunitet u inostranstvu čak i kad su u pitanju optužbe za genocid, ratne zločine i zločine protiv čovječnosti. Za detaljnije objašnjenje o zastoju istrage u slučaju Sharon pogledati: www.guardian.co.uk (6. mart 2002.).

“pravosudne tiranije”²¹. Kissinger je posebno zabrinut zbog procesa osnivanja stalnog Međunarodnog krivičnog suda, koji će funkcionirati po principima sličnim Haškom tribunalu za bivšu Jugoslaviju, samo što to neće biti *ad hoc* sud, niti će biti ograničen samo na područje bivše Jugoslavije. On otvoreno u svojoj novoj knjizi daje preporuke američkoj vladi da ni po koju cijenu ne podrži osnivanje ovog suda. Stalni Međunarodni krivični sud, na žalost, neće imati retroaktivno djelovanje, ali će svakako podržavati primjenu univerzalne jurisdikcije u okviru nacionalnih pravosuđa, te bi po istom principu na osnovu kojeg je uhapšen Pinochet u Britaniji, po kojem je podnesena tužba protiv Sharona u Belgiji, mogao biti uhapšen i Kissinger tokom nekog putovanja u inostranstvo.

Univerzalna jurisdikcija se do sada svakako selektivno primjenjivala. No primjera i sudskih presedana u raznim oblicima svakako ima dovoljno. Ovaj pravni princip je, recimo, poslužio izraelskoj vladi da održi suđenje Adolfu Eichmanu u Jeruzalemu 1961. Ženevske konvencije iz 1949. godine, koje je ratificiralo 189. zemalja (uključujući i Sjedinjene Američke Države), pored presuda ratnim zločincima u Nurenbergu, dale su dovoljno pokrića izraelskoj vladi da održi suđenje Eichmanu. Keneth Roth, direktor Human Rights Watcha, osvrćući se na Kissingerovu primjedbu da koncept univerzalne jurisdikcije nema pravnog utemeljenja, te da je sam po sebi sasvim nov pojam, kaže: “Ono što je novo nije koncept ekstrateritorijalne jurisdikcije, već volja nekih vlada da ispune svoju dužnost protiv onih na visokim položajima.”²²

²¹ Vidi: Henry Kissinger “The Pitfalls of Universal Jurisdiction” u *Foreign Affairs*, July/August 2001.

²² Vidi: Kenneth Roth, *Foreign Affairs*, Spt/Oct 2001, Vol. 80 Issue 5, p. 150.

Nova i Stara diplomacija

Koliko god oklijevala da ponovim toliko puta korištenu frazu kako poslije 11. septembra u svijetu više ništa nije isto, ona će ipak poslužiti da zaokružim portret Henryja Kissingera. Ako su neke vlade i imale volju da u praksi provode koncept univerzalne jurisdikcije, i ako je prije 11. septembra Kissingeru i prijetila opasnost da odgovara za počinjene zločine, agresivni američki vanjskopolitički stavovi (i akcije) u posljednjih osam mjeseci su svakako doprinijeli slabljenju volje kod većine svjetskih vlada da pravne norme stave u svrhu provođenja moralne međunarodne politike.

Kissingera je prije 11. septembra najviše brinula rastuća moć *Nove diplomacije*, čije tragove primjećujemo još na zalasku hladnog rata. Prema Bossu²³ (koji uvodi ovaj termin) suština *Nove diplomacije* u tome je što predstavlja novi model za donošenje odluka u kreiranju međunarodne politike te zamijenjuje proces konsenzusa u donošenju međunarodnih sporazuma sa konsenzusom koji je određen neoformalnim koalicijama vlada koje se slažu po određenom pitanju. U ovom modelu, prema Bossu, države sa malom i srednjom snagom u međunarodnim odnosima, preuzimaju vođstvo sa stalnim članovima Savjeta sigurnosti i drugim velikim silama koje su obično isključene iz liderstva u ovim pitanjima, uglavnom zbog toga što imaju otpor prema kolektivnom donošenju odluka.²⁴ Ovaj aspekt globalizacije, koji se protivio tradicionalnom balansu snaga, najviše je brinuo Kissingera, koji je nastavio razmišljati u okvirima hladnoratovskog svijeta. On i

²³ Vidi: Adrian Boss "The International Criminal Court: Recent Developments" u *Reflections on the International Criminal Court* ed. Hege; Lammers; Schuking (Asser Press, The Hague, 1999).

²⁴ Posthladnoratovsko odlučivanje u kojem veoma važnu ulogu igraju nevladine organizacije došlo je do izražaja upravo na slučaju donošenja Rimskog statuta 1998. godine kojim je počeo proces uspostavljanja Međunarodnog krivičnog suda. Grupa vlada istomišljenica koju su predvodile Kanada, Njemačka i Velika Britanija, stale su na stranu nevladinih humanitarnih organizacija i suprotstavile se Sjedinjenim Američkim Državama, koje su 1998. godine glasale protiv ICC-ja.

danas otvoreno tvrdi da su liberalni idealisti unutar američkog društva, koji zagovaraju spoljnu politiku koja bi se bazirala na promoviranju ljudskih prava širom svijeta, istinska opasnost za američki nacionalni interes, zbog toga što takav pristup zamagljuje pravilne strateške procjene.²⁵

Njegove brige su umanjene dolaskom na vlast američkog predsjednika Georgea W. Busha i 11. septembar, nakon kojeg je nastupila američka spoljnopolitička krusada o kakvoj Kissinger nije sanjao ni u najslobodnijim snovima, što recepte o spoljnoj politici iz knjige *Does America Need Foreign Policy*, koje su američki liberali odmah po objavljivanju uz podsmijeh odbacili kao arhaično štivo, čini potpuno aktuelnim.²⁶

Kissinger je osvježene savjete ponudio zapanjujućom brzinom, predlažući nove američke vojne akcije protiv Somalije, Jemena i Iraka.²⁷ Vojne akcije, a posebno protiv Iraka, preporučuje Kissinger, nužno je voditi odlučno i munjevito, jer bi dugi ratovi mogli pretvoriti u borbu islama protiv Zapada! Produženi rat također može značiti otvaranje mogućnosti Sadamu Huseinu da napadne Izrael - možda hemijskim i biološkim oružjem - sijući kaos diljem islamskog svijeta. No, sve su to sitnice spram onoga na što Kissinger stavlja akcenat u borbi protiv terorizma. A to je da je za održavanje pravca najvažnije zadobiti američku javnost. "Treat će ga oblikovati s istom vrstom odlučnosti

²⁵ Vidi polemični tekst na ovu temu: David-Pryce Johnes, "The Uses of Power" u: *Commentary* Sep2001, Vol 112 Issue 2, p70.

²⁶ O tome šta liberalna zapadna javnost misli o strateškim procjenama Henryja Kissingera piše Simon Hogart u *The Guardianu* (London) od 28. juna 1997: "Sreo sam Kissingera jednom. Kolega i ja smo ga intervjuisali, kao dio jedne vrlo skupe pogodbe, u njegovom uredu u Washingtonu. U jednom trenutku pitali smo ga da li ga neka određena prijetnja svjetskom miru drži budnim noću? On je odgovorio da se boji da Sovjetski savez može izvršiti invaziju na Sjevernu Kinu i Bejing. "Koju vrstu napada?", pitao sam. "Nuklearni napad", zagrmio je on, zvučeći više kao dr. Strangelove. "Cijeli intervju bio je pun sličnih gluposti", piše Hogart.

²⁷ Vidjeti tekst: Henry Kissinger, "Nova teška faza borbe protiv terorizma: rak Sadama Huseina" (*Globus* Zagreb, 25.01.2002).

i suptilnog vođenja kakvim je predsjednik Bush ujedinio zemlju u prvoj fazi krize.”²⁸ Prema reakcijama (odnosno nedostatku reakcija) američkog javnog mnijenja na radikalizaciju američke spoljne politike, čini se da Bush neće imati mnogo problema da “održati pravac” koji mu Kissinger preporučuje.²⁹

A ličnog profita Kissinger će, kao i iz svake svoje strateške preporuke, ponovno imati. 11. septembar, prije kojeg je Kissingeru prijetila opasnost primjene univerzalne jurisdikcije, pokazao se spasonosnim za njega. U izvanrednom eseju na ovu temu Slavoj Žižek³⁰ tvrdi da bi do sada selektivno primjenjivan princip Ljudskih prava i univerzalne jurisdikcije svoju istinsku potvrdu doživio kad bi se uhapsio Henry Kissinger. “Taj gest bi stavio na probu međunarodnu mašineriju Ljudskih prava, a njene izvršioce primorao da razjasne svoje stanovište i naprave izbor: ili bi SAD iznudile njegovo oslobađanje i time razotkrile veliku laž Ljudskih prava, ili...”³¹

Pokretanje postupka protiv Kissingera ili njegovo hapšenje, koje se, makar teoretski moglo zamisliti prije 11. septembra 2002., sada je nezamislivo. Politički kurs Sjedinjenih Američkih Država poprima psihologiju hladnog rata; na to podsjeća i homogenizacija američkog društva. Kissingeru ostaje da i dalje u miru kontemplira kako je kauboj koji jaše sam, znajući dobro da to najbolje čini okružen psihologijom hladnog rata i po pravilima *Stare diplomacije*.

²⁸ Ibid., str. 35.

²⁹ Izvanrednu analizu o nedostatku reakcija američke javnosti na radikalna kršenja ljudskih prava od strane Bushove administracije vidi: Ronald Dworkin, “The Threat to Patriotism” u *New York Review of Books*, 28. 2. 2002.

³⁰ Slavoj Žižek (2001), “Predgovor: Od Miloševića do Kissingera... i dalje” u *Manje ljubavi - više mržnje*, Beograd: Beogradski krug.

Edina Bećirević

A PROFILE OF HENRY KISSINGER

Abstract

This paper offers a profile of Henry Kissinger, the former US National Security advisor and Secretary of State. The basic ideas between Kissinger's theory of diplomacy and his practical decision-making are analyzed by means of a dual profile, of Kissinger the academic and Kissinger the politician. The author also analyzes the reasons for Kissinger's world-wide popularity, which has two faces: while some hold his international theories in high regard and aver that he is one of the major statesmen and intellectuals of the twentieth century, others believe that he deserves only to be called a war criminal. The profile concludes by asking what chances there are that Henry Kissinger will ever be indicted for war crimes.